

TURINYS

Pratarmė	7
Įvadas	9
I DALIS. Lenkija, Prancūzija, Balkanai	17
1. Lenkijos kampanija	19
2. Prancūzijos užkariavimas	26
3. Balkanų kampanija	44
II DALIS. Vakarų dykuma	59
4. Rommelio štabe	61
5. Sidi Rezegas	74
6. Rommelio nuopuolis ir iškilimas	93
7. Mūšiai ties Ain al Gazala	109
8. Iš Tobruko į al Alameiną	137
9. Atsisveikinimas su Afrika	158
III DALIS. Rusija	173
10. Įvadas į Rusijos kampaniją	175
11. „Tykūsis Donas“	194
12. Stalingrado tragedija	212
13. Puikios von Mansteino pergalės	230
14. Kursko mūšis	243
15. Atgal prie Dniepro	266

16. Fronto kyšulys ties Kijevu	281
17. Pajėgų išvedimas iš Ukrainos	299
18. Lenkijos gynimas	309
19. Raudonoji armija	324
IV DALIS. Kampanija Vakaruose	341
20. Grėsmė Vakaruose	343
21. Mūšiai Elzase ir Lotaringijoje	356
22. Paskutiniai mūšiai	372
23. Žvelgiant į praeitį	388
Išvados	401
Autoriaus tarnybos vietos	403
Paaiškinimai	405

5. SIDI REZEGAS

1941 m. lapkričio 19–23 d. Didžiosios Britanijos 8-oji armija ir tankų grupė „Afrika“ susirėmė tankų mūšyje, užimančiame ypatingą vietą karybos istorijoje. Dar niekada mūšiai nevyko tokiais neregėtais tempais, vis kintant padėčiai. Per tūkstantį tankų, remiamų daugybės lėktuvų ir pabūklų, dalyvavo pragaištingame mūšyje veiksmų laisvės nevaržančioje vietovėje. Pajėgoms vadovavo karininkai, ryžęsi panaudoti paskutinius rezervus ir pasiekti pergalę. Padėtis kito taip sparčiai, kad buvo sudėtinga atsekti savo pačių pajėgų judėjimą, o ką jau kalbėti apie priešų kariuomenę. Dulkių debesys, sukelti atakuojančių tankų bei judančių karinių kolonų, stiprino tą nežinomybės jausmą. Pasak Auchinlecko, „karo ūkanos užtvindė mūšio lauką“.¹⁹

Šis mūšis pareikalavo generolų ir štabo karininkų neįtikimų pastangų, todėl manau, kad jam dera skirti ypatingą dėmesį. Iš šių „manevrinių mūšių“ dykumoje mes tikriausiai išmoksime daug daugiau nei iš vėlesnių karinių kampanijų, kuriose pergalės lėmė gausios pajėgos bei ginkluotė. Siūlau atidžiai išnagrinėti šį mūšį, bet pirmiausia turėčiau aprašyti strateginę padėtį.

1941 m. vasaros pabaigoje ir rudenį visi vokiečių planai Šiaurės Afrikoje priklausė nuo tiekimo. Ir Vokietijos, ir Italijos sausumos kariuomenės vyriausiosios vadovybės suprato, kad Afrikoje neįmanoma pasiekti didelių pergalų, kol Rommelis neužėmęs Tobruko. Liepą įsakyta pasirengti

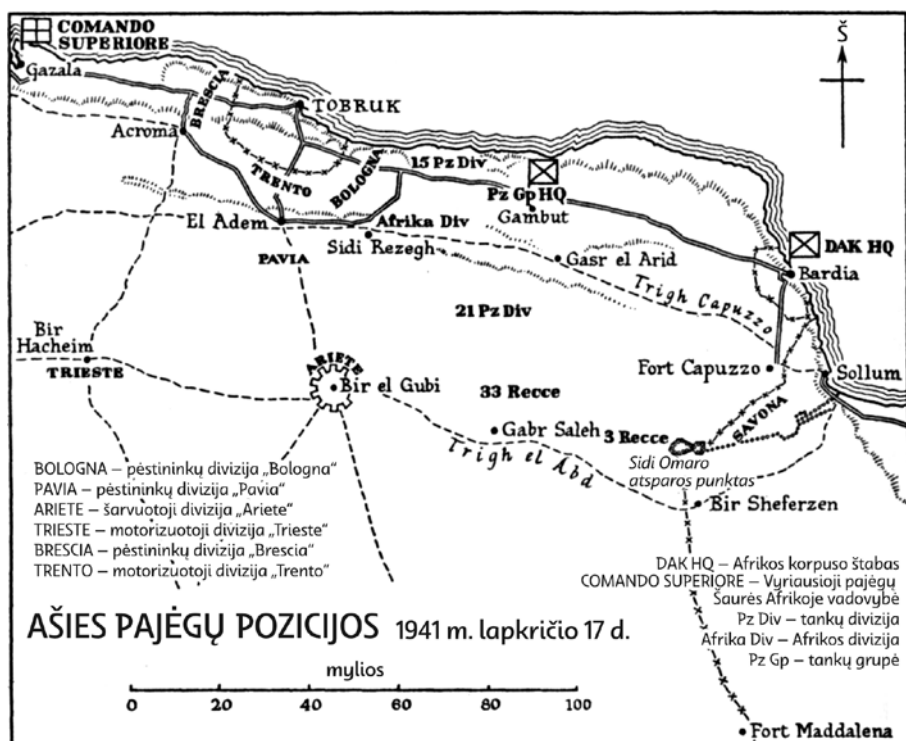
pulti šią tvirtovę. Jis tikėjosi, kad galės pradėti puolimą rugsėjį, bet nuolat mažėjantis tiekimas daliniams Afrikoje vertė mus atidėti operaciją, kol galiausiai nuspręsta: puolimas turi prasidėti lapkričio 21 dieną.

Mūsų susisiekimui tarp Europos ir Afrikos trukdė britų valdoma Malta. Neabejodamas pasakysiu, kad ši sala turėjo lemiamą įtaką karo dykumoje eigai. 1941 m. balandį grosadmirolas Räderis tai suvokė, todėl atkakliai įtikinėjo Hitlerį, prieš puolant Rusiją, užimti Maltą. Šis siūlymas buvo atmestas, todėl mums brangiai teko sumokėti žmonių gyvybėmis, karo įranga bei laivais. Galiausiai mūsų pralaimėjimas dėl to tapo neišvengiamas. Britų karo laivai ir lėktuvai, dislokuoti Maltoje, ypač aktyviai veikė prieš operaciją „Crusader“. Tai patvirtina toliau pateikiami skaičiai. 1941 m. liepą 17 proc. ginkluotės, išsiųstos į Afriką, buvo prarasta, rugpjūtį – 35 procentai. Rugsėjį laivyno patirti nuostoliai pakeliui į Afriką išaugo iki 38 proc. visų pervežimų, iš jų 49 000 tonų buvo paskandinta ir 14 000 tonų apgadinta. Iš 50 000 tonų ginkluotės bei atsargų, skirtų pristatyti į Libiją spalį, tik 18 500 tonų pasiekė tikslą. Naktį iš lapkričio 8-osios į 9-ąją britai, nepatirdami jokių nuostolių, paskandino septynių transporto laivų konvojų – italų kreiserius bei eskadrinius minininkus.²⁰ Ar reikia sakyti, kad šie nuostoliai turėjo didelę įtaką mūsų dalinių aprūpinimui Afrikoje ir daugiausia lėmė Didžiosios Britanijos 8-osios armijos pergalę lemiamame operacijos „Crusader“²¹ mūšyje?

Į Afriką atvykęs Rommelis iš pradžių logistikos problemoms skyrė mažai dėmesio, bet vėliau suvokė, kad sklandus tiekimas yra esminis dalykas.

Tuo metu, kai mūsų daliniai bejėgiškai stovėjo prie Tobruko tvirtovės ir laukė atsargų papildymo bei pastiprinimo, be kurių negalėjome surengti puolimo, Didžioji Britanija gerokai sustiprino savo pajėgas Artimuosiuose Rytuose. Auchinleckas galėjo pradėti rengtis dideliame puolime, po kurio būtume išstumti iš Kirenaikos, ir įgyvendinti savo planą pagrindines britų imperijos galias sutelkti Artimuosiuose Rytuose. Tankų grupės „Afrika“ štabe puikiai žinojome būsimus planus, o aš, eidamas žvalgybos karininko pareigas štabe, buvau atsakingas už rengiamas ataskaitas, kuriose detaliai įvertindavau priešų pajėgas bei planus.

Spalio viduryje pateikiau ataskaitą, kurią išdalijome visiems daliniams. Joje pabrėžiau, kad netolimoje ateityje yra didelė tikimybė sulaukti plataus masto britų pajėgų atakos. Mūsų oro žvalgyba kelias savaites siuntė pranešimus apie tiesiamą geležinkelio atšaką nuo Marsa Matrucho (*Marsa*

Matruh) link fronto linijos, o rugsėjį labai efektyvi radijo ryšių perėmimo tarnyba patvirtino, jog Pietų Afrikos 1-oji ir Naujosios Zelandijos 2-oji divizijos pradėjo žygiuoti nuo Nilo deltos į Marsa Matručą. Tolimoji oro žvalgyba pranešė, kad pastebėta daugybė konvojų Raudonojoje jūroje, plaukiančių Sueco kanalo link.

Dėl tokios įvykių eigos patekome į labai nepavydėtiną padėtį. Daugelis mūsų problemų būtų išspręstos, jei užimtume Tobruką, o spalio 26 d. Rommelis jautėsi galintis parengti puolimo planą ir išleisti įsakymus, nes mūsų pajėgos buvo pakankamai sustiprėjusios. Iki lapkričio 15 d. priva-
lėjome būti pasirengę atakai, bet pats puolimas turėjo vykti tik nuo lapkričio 20 d. – laukėme Mėnulio jaunaties. Buvo kilusi reali grėsmė, kad Didžiosios Britanijos 8-oji armija mus puls pirma arba smogs tada, kai būsime įsivėlę į mūsų dėl Tobruko tvirtovės. Tokiu atveju mūsų padėtis taptų labai pavojinga. Be to, Rommelis buvo labai sunerimęs dėl italų požiūrio. Jo sąlyginis viršininkas, Italijos karinių pajėgų Šiaurės Afrikoje

vyriausiasis vadas generolas Basticas buvo įsitikinęs, kad britai rengia puolimą, todėl pasakė, jog „priešo ataka nebus tik klaidinantis manevras, bet plataus masto puolimas, siekiant paspartinti lemiamą rezultatą“. Basticas tvirtai tikėjo, kad ataka bus surengta tada, kai pulsime Tobruką, todėl jis įtikinėjo Rommelį atšaukti tvirtovės šturmą. Rommelis nė girdėti apie tai nenorėjo. Vertindamas bendrą situaciją, manau, jog jis buvo teisus. Kare visada yra daug rizikos, o atsisakyti pulti Tobruką ir likti gynybos pozicijoje reikštų perleisti iniciatyvą priešui. Tobruko užėmimas būtų nepaprastai pagerinęs mūsų padėtį, todėl Rommelis buvo pasirengęs priimti visus iššūkius, susijusius su šiuo rizikingu sumanymu.

Norėdamas nuraminti italus ir išvengti trukdžių įgyvendinant planus, Rommelis įsakė štabo personalui, bendraujant su italų karininkais, kalbėti įtikinamai, o lapkritį, artėjant numatytai puolimo datai, aš tyčia menkinau britų galimybes surengti puolimą. Kai Rommelis lapkritį lankėsi Romoje, jis laikėsi tos pačios taktikos bendraudamas su Italijos kariuomenės gynybos štabo viršininku Ugu Cavalleru. Atsiminimuose Cavalleras rašo:

„Aš paklausiau Rommelio, ar įmanoma, kad priešas surengs plataus masto apglėbiamąjį puolimą. Rommelis tokią galimybę vertino skeptiškai. Jis manė britus baiminantis, jog atsitraukimo kelią gali atkirsti italų ir vokiečių jungtinės divizijos. Spėjo, kad priešas gali atakuoti mažomis pajėgomis, kurias rems aviacija.“²²

Oficialiuose Italijos istorijos šaltiniuose randame panašių išvadų:

„Sunku paaiškinti vokiečių žvalgybos tarnybos prieštaravimą nuomonei, jog britai rengė puolimą. Mūsų žvalgybininkų surinktą informaciją jie vertino kaip „bereikalingą itališką nervingumą.“ Lapkričio 11 d. vokiečių žvalgybos tarnybos viršininkas [t. y. aš, Ic skyriaus viršininkas], kalbėdamas su italų sąveikos karininku, kuris pasakojo jam apie artėjantį britų puolimą, pareiškė: „Majoras Revetria [italų žvalgybos viršininkas] per daug nerimauja. Pasakykite, kad nesijaudintų, nes britai nepuls.“²³

Tiesą sakant, buvome sunerimę dėl galimos britų atakos, todėl Rommelis padarė viską jai pasirengti. Mūsų pozicijos palei sieną nusitęsė

40 kilometrų nuo Salumo iki Sidi Omaro, jas apsaugojome įrengę minų ruožus, o divizijos „Savona“ batalionai, sustiprinti vokiečių daliniais su 88 mm pabūklais, gynė prieigas. Tad puolantys britai būtų priversti padaryti didelį lankstą dykumos link ir atidengti ilgą savo komunikacijų liniją mūsų kontrpuolimui.

Po ilgų svarstymų Rommelis nusprendė, kad 21-oji tankų divizija negali dalyvauti Tobruko puolime, todėl šis dalinys perkeltas piečiau Kambuto ir buvo pasirengęs sutrukdyti bet kokiam britų mėginimui sužlugdyti mūsų planus. Rommelis priėmė šį sprendimą, nes mūsų žvalgyba pateikė ataskaitas apie labai tikėtiną britų puolimą. Tobruką turėjo pulti vokiečių 15-oji tankų ir naujai suformuota Afrikos divizijos. 15-oji tankų divizija turėjo veikti taip, kad bet kuriuo metu, vos tik gavusi signalą, galėtų atsitraukti per 24 valandas ir pagelbėti 21-ajai tankų divizijai. Be to, italų tankų korpusas turėjo ginti pozicijas ties Bir Hacheimu (*Bir Hacheim*) ir Bir al Gabliu (*Bir el Gubi; Bi'r al Ghabl*) bei saugoti priėjimo kelius prie Tobruko iš pietų pusės.²⁴

Du vokiečių žvalgybos batalionai, 3-iasis ir 33-iasis, gynė ruožą nuo Bir al Gablio iki Sidi Omaro, o mūsų oro patruliai skraidė virš priešų pozicijų. Didžioji priešų pajėgų dalis buvo sutelkta Marsa Matrucho apylinkėse. Lapkričio 11 d. ataskaitoje pažymėjau: „Nereikia tikėtis didelio puolimo Tobrukui išlaisvinti, kol pagrindinės pajėgos iš Marsa Matrucho–ad Dabos (*El Daba*) apylinkių atvyks į susitinkimo vietą netoli fronto linijos ties Salumu.“ Įvertinau, kad jei, mums puolant Tobruką, britai pradėtų ataką, jiems prireiktų trijų dienų surengti smarkiam pasipriešinimui ruože prie Tobruko. Per tą patį laiką mes tikėjomės užimti tvirtovę.

TANKŲ KAUTYNĖS

Lapkričio 16 d. 15-osios tankų divizijos artilerija pradėjo judėti į pozicijas pietryčiuose nuo Tobruko, o divizijos „Afrika“ daliniai²⁵ pasirengė pulti tvirtovę. Visą dieną siautė audra, o kitą parą Kirenaiką užklupo tokia smarki liūtis, kokios niekas nebuvo matęs. Tiltai buvo nuplauti, keliai virto upėmis, visus mūsų aerodromus apsėmė vanduo. Keletą dienų

nė vienas lėktuvas negalėjo pakilti, todėl mūsų oro žvalgyba nepateikė jokių žinių.²⁶

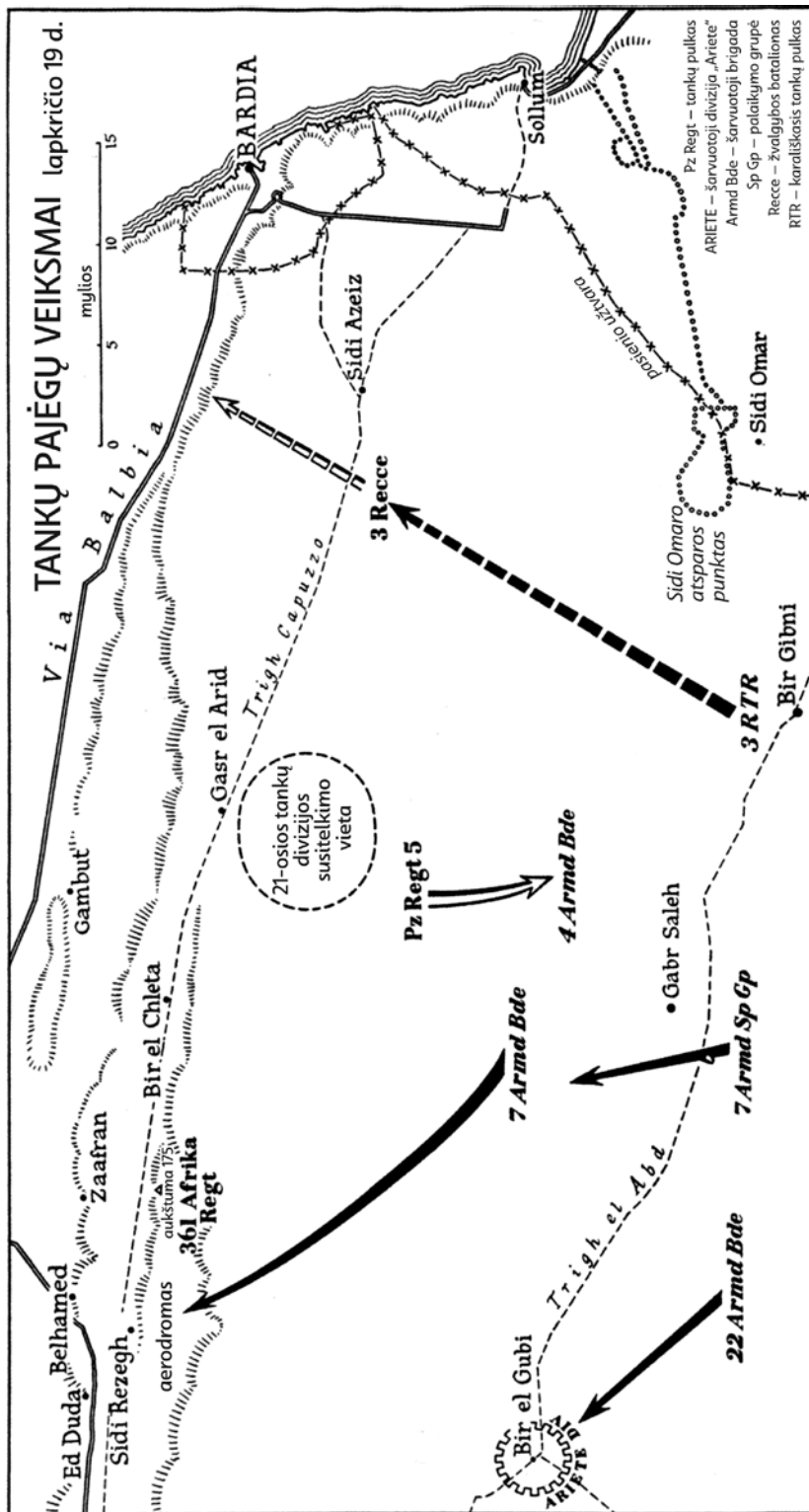
Lapkričio 15 d. mūsų radijo pranešimų perėmimo tarnyba raportavo, kad Pietų Afrikos 1-oji divizija galbūt juda į vakarus nuo Marsa Matrucho, ir ši informacija pasitvirtino kitą dieną. Lapkričio 17-ąją 21-osios tankų divizijos vadas generolas von Ravensteinas nusprendė sustiprinti mūsų priešakinius žvalgus viena prieštankinės gynybos kuopa. Tą dieną žvalgybos ataskaitos žurnale randame įrašą: „Neužfiksuota jokių anglų radijo ryšio pokalbių.“²⁷

Lapkričio 18-osios rytą ir vėl pažymėjome, kad „britai laikosi radijo tylos“. Vykdyti oro žvalgybą buvo neįmanoma, nes „nusileidimo takai atrodo kaip srovenanti begalinė purvo ir vandens upė“. Padėtis pasikeitė po vidurdienio, kai pradėjome gauti pranešimų iš 21-osios tankų divizijos priešakinių žvalgų. Aiškiai pastebėjome britų patrulių aktyvią veiklą – daugybę šarvuotųjų mašinų, lekiančių šiaurės kryptimi, Trig al Abdo (*Trigh el Abd*) link. Rommelis buvo įsitikinęs, kad tai tik žvalgyba mūsų. Visą dieną tankų grupės štabas rengėsi Tobruko puolimui.

Tą vakarą Afrikos korpuso vadas generolas Crüwellis atvyko aplankyti Rommelio. Jis paaiškino, kad von Ravensteinas nerimauja ir lapkričio 19-osios rytą nori vieną didelę kovos grupę perkelti į Gabr Salehą. Crüwellis pasakė Rommeliui perspėjęs 15-ąją tankų diviziją būti pasirengusią judėti iš Tobruko apylinkių į pietus nuo Kambuto ir sustiprinti 21-ąją tankų diviziją. Rommelį supykė Crüwellio poelgis; jis buvo priverstas atsisakyti puoselėtos svajonės užimti Tobruką, todėl tarė: „Mes turime neprarasti savitvardos.“ Uždraudė kovos grupei judėti į Gabr Salehą, „kad neatgrasytų priešo per anksti“. Nepaisant to, perspėjo Italijos korpusą būti budresnį stebint vietas į rytus ir pietus nuo Bir al Gablo.

Lapkričio 19-osios rytą Crüwellis vėl pasirodė štabe Kambute ir ilgai kalbėjosi su Rommeliu. Jis paaiškino, kad padėtis darosi komplikauta: stiprios priešo tankų pajėgos išmušė mūsų žvalgybos dalinius iš Trig al Abdo ir atkakliai veržiasi šiaurės kryptimi. Tai buvo ne žvalgyba, bet didelis puolimas. Reikėjo nedelsiant imtis atsakomųjų priemonių. Rommelis pritarė, kad 21-oji tankų divizija turi judėti Gabr Saleho link, o 15-oji tankų divizija tą patį vakarą – į susitelkimo vietą piečiau Kambuto. Po pietų Rommelis pats nuvyko į 21-osios tankų divizijos pozicijas stebėti, kaip jo tankai dalyvaus puolime. Didysis tankų mūsų netrukus turėjo prasidėti.

Vertindamas situaciją iš mūsų dienų perspektyvos, manau, kad 21-oji tankų divizija per anksti įsivėlė į mūšį ir jai reikėjo vengti susirėmimo su priešu, kol visas Afrikos korpusas būtų sutelktas pozicijose. Lapkričio 19-osios vidurdienį padėtis buvo neaiški. Viskas, ką mes tikrai žinojome, buvo tai, kad didelės britų tankų pajėgos perėjo sieną forto „Magdalena“ apylinkėse ir veržiasi į šiaurę. O kiti priešų daliniai susirėmė su mūsų pajėgomis, dislokuotomis palei sieną. Kai padėtis neaiški, patartina susikaupti ir laukti naujų žinių, bet Rommelis vis dar tikėjosi, kad britai surengė tik žvalgybą mūsų ir stipri 21-osios tankų divizijos kontrataka nublokš juos atgal.

Iš tikrųjų sprendimas įvesti 21-ąją tankų diviziją į mūšį buvo daug pavojingesnis, nei tada manėme. Lapkričio 19-osios rytą visa britų 7-oji tankų divizija buvo išsidėsčiusi Gabr Saleho apylinkėse. Jei tik ji būtų sutelkta, tuomet vieniša vokiečių 21-oji tankų divizija būtų patyrusi didelį pralaimėjimą. Laimė, britų 8-osios armijos vadas generolas Cunninghams nusprendė išsklaidyti tankų pajėgas, todėl visą dieną įvairūs 7-osios tankų divizijos daliniai judėjo skirtingomis kryptimis.²⁸ Britų 22-oji tankų brigada puolė italus ties Bir al Gabliu ir ten gavo stiprų atkirtį. 7-oji tankų brigada veržėsi į šiaurę, Sidi Rezego aerodromo link, jai iš paskos sekė divizijos paramos grupė.²⁹ Tik 4-oji tankų brigada liko Gabr Salehe, mat jos užduotis buvo dengti britų 13-ojo korpuso (Naujosios Zelandijos 2-oji divizija, Indijos 4-oji divizija ir 1-osios armijos tankų brigada) kairįjį sparną, besiremiantį į mūsų priešakines pozicijas.

Afrikos korpuso vadovybė įsakė 21-ajai tankų divizijai surengti puolimą kartu su kovos grupe, kurioje buvo 5-asis tankų pulkas, pastiprintas dvylika lauko ir keturiais priešlėktuviniais 88 mm pabūklais. Grupei vadovavo pulko vadas pulkininkas Stephanas, drąsus ir ryžtingas karininkas, vėliau per kampaniją žuvęs. Apie 15.30 val. maždaug per 8 kilometrus į šiaurės rytus nuo Gabr Saleho jis susirėmė su stipriomis britų tankų pajėgomis ir, nuožmiai kovodamas iki pat sutemų, pajėgė juos nustumti už Trig al Abdo kelio. Mūsų nuostoliai buvo nedideli: pamušti du Pz III ir vienas Pz II. Tuo tarpu britai neteko 23 tankų.³⁰

Lapkričio 19-osios vakarą tankų grupės „Afrika“ štabe niekas dar gerai nesuprato situacijos. Antroje dienos pusėje britų tankai ir pietų afrikiečių šarvuotosios mašinos užėmė Sidi Rezego aerodromą, kuris praktiškai buvo neginamas. Italų divizija „Ariete“ pranešė sunaikinusi apie penkiasdešimt

britų tankų prie Bir al Gablio. Tie tankai visą dieną atakavo italų gynybos pozicijas. Mums pranešta, kad kita didelė priešų pajėgų grupė nubloškė mūsų 3-iąją žvalgybos batalioną už Trig Kapuco kelio, netoli Sidi Azeizo. Taip pat gavome pranešimų, jog priešų pajėgos juda iš al Džagbubo (*Giarabub*) vakarų kryptimi.³¹

Lapkričio 19-osios vakarą generolas von Ravensteinas telefonu raportavo Crüwelliui. Šis siūlė sutelkti abi tankų divizijas, bet nevykdyti jokios plataus masto operacijos, kol bus gauta daugiau žinių apie priešų dislokaciją ir ketinimus. Jo nuogaštavimas buvo visiškai pagrįstas, nes mūsų eiga priklausė nuo to, ar Rommelis arba Crüwellis priims teisingą sprendimą. Crüwellio štabo viršininkas pulkininkas Bayerleinas paskambino į tankų grupės „Afrika“ štabą ir paklausė, kaip jam reikėtų elgtis. Rommelis leido elgtis savo nuožiūra, bet įsakė „sunaikinti britų kovos grupes Bardijos–Tobruko–Sidi Omaro ruože, kol jos nenutraukė planų pulti Tobruką“.

Crüwellis suprato, kad jam teks susiremti su trimis pagrindinėmis grupėmis: su pirma – ties Gabr Salehu, su kuria kovėsi pulkininko Stephano daliniai, su antra – besiveržiančia tiesiai Tobruko link per Sidi Rezegą ir su trečia – ties rytinio sparno pozicijomis; pastaroji išstūmė 3-iąją žvalgybos batalioną už Trig Kapuco kelio.

Crüwellis nusprendė sutelkti smūgį Sidi Omaro kryptimi ir sunaikinti grupę, puolusią 3-iojo žvalgybos bataliono pozicijas, bet jos ten jau nebuvo: lapkričio 19-osios popietę 3-iasis karališkasis tankų pulkas vykdė kovines užduotis šiose vietose, bet vėliau atsitraukė ir prisijungė prie 4-osios tankų brigados. Bet lapkričio 20 d. visas Afrikos korpusas pajudėjo į rytus, Sidi Azeizo link, ir didžiąją dienos dalį praleido vaikydamasis įsivaizduojamą priešą. 21-oji tankų divizija galiausiai išnaudojo visą benzimą ir įstriogo dykumoje apie 10 kilometrų į šiaurę nuo Sidi Omaro atsparos punkto. Tankų grupės štabas buvo užverstas beviltiškais maldavimais atskraidinti benzino atsargų. Tegalėjome organizuoti mašinų konvojų su kuro atsargomis, kurios atvyktų tik vėlai naktį.

15-oji tankų divizija judėjo Trig Kapuco keliu iki Sidi Azeizo, o vėliau pasuko dideliu lanku į pietvakarius. Tą pačią dieną vakarop susirėmė su britų 4-ąja tankų brigada, kuri buvo sustojusi Gabr Saleho apylinkėse. Nuožmus mūsų tęsėsi iki nakties. Britai prarado daug tankų ir vėl buvo nustumti už Trig al Abdo kelio, bet lemiamos pergalės nepasiekėme, todėl lapkričio 20-oji Afrikos korpusui buvo bergždžia. Tuo pat metu britų 7-oji

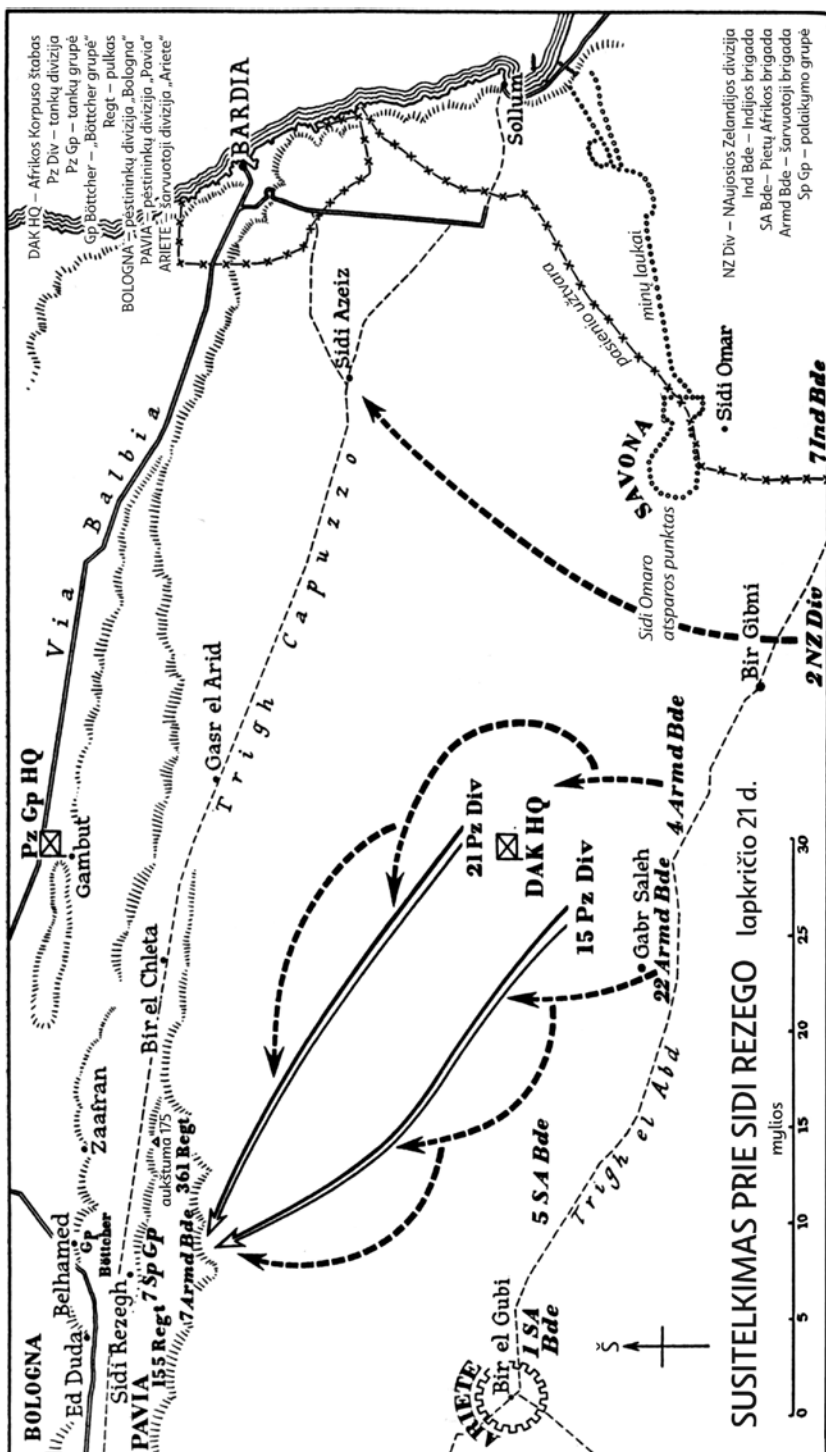
tankų brigada ir 7-oji paramos grupė sutelkė pajėgas puldamos Sidi Rezego aerodromą ir atrėmė vokiečių divizijos „Afrika“ kontratakas. Britų 22-oji tankų brigada, norėdama paremti 4-ąją tankų brigadą, pasitraukė iš Bir al Gablio apylinkių, bet atvyko į vietą, kai jau buvo beveik sutemę.

Be abejo, lapkričio 20 d. mes praleidome puikią progą. Cunnighamas, išskaidęs 7-ąją tankų diviziją po visą dykumą, padarė didelę paslaugą, o mes nesugebėjome ja pasinaudoti. Jei Afrikos korpusas būtų sutelkęs pajėgas prie Gabr Saleho lapkričio 20-osios rytą, būtų nušlavęs 4-ąją tankų brigadą nuo žemės paviršiaus. Žvelgiant iš kitos pusės, jei korpusas būtų judėjęs Sidi Rezego kryptimi, būtų sudavęs triuškinamą smūgį ten esantiems britų daliniams. Tokiu atveju būtume labai lengvai laimėję mūšį, nes visa 8-oji armija buvo išblaškyta nuo Salumo iki Bir al Gablio.³² Visos šios operacijos įrodė, kad reikia būti atsargiems ir atidžiai įvertinti visas žvalgybos ataskaitas, prieš metant pagrindines tankų pajėgas į didelį, dinamiškai besikeičiantį mūšį.

BRITŲ 7-OSIOS TANKŲ DIVIZIJOS PRALAIMĖJIMAS

Lapkričio 20-osios vakarą Crüwellis susitiko su Rommeliu. Pastarasis puikiai suvokė, į kokią pavojingą padėtį pateko. Tad nusprendė, jog lapkričio 21 d. Afrikos korpusas judės Sidi Rezego kryptimi, „puls ir sunaikins priešo pajėgas, besiveržiančias Tobruko link“. Lapkričio 21 d. 4.00 val. Rommelis perdavė pranešimą Crüwelliui ir pabrėžė, kad „situacija visame karo veiksmų teatre yra labai pavojinga“ ir Afrikos korpusas „turi pradėti mūšį tinkamu laiku“.

Tačiau šį įsakymą nebuvo lengva įvykdyti, nes 15-oji ir 21-oji tankų divizijos visų pirma turėjo atitrūkti nuo Didžiosios Britanijos 4-osios ir 22-osios tankų brigadų Gabr Saleho apylinkėse. Afrikos korpusas suformavo galingą ariergardą, pastiprintą 88 mm ir prieštankiniais pabūklais, todėl britai patyrė didelių nuostolių, kai mėgino mums kliudyti puldami šiaurės kryptimi. Vis dėlto dalis britų tankų prasiskverbė iki mūsų mašinų kolonų

ir pamušė kelis sunkvežimius. Vidurdienį abi britų brigados nutraukė persekiojimą ir stabtelėjo pasipildyti degalų.

Kol ariergardas stabdė britų persekiojimą, 15-osios ir 21-osios divizijų tankai, kuriems artilerija teikė artimąją paramą, greitai artėjo prie Sidi Rezego. Britų 7-osios tankų brigados vadas nusprendė 6-ąjį karališkąjį tankų pulką kartu su paramos grupe palikti ginti Sidi Rezego aerodromo. Norėdamas pasitikti artėjančius vokiečių tankus, jis išrikiavo 7-ąjį husarų ir 2-ąjį karališkąjį tankų pulkus. Tai būdingas to meto britų taktikos bruožas – vadai nesutelkdavo tankų ir pabūklų ugnies, kurie būtų galėję suderintai veikti mūšyje. Jau apie 10.00 val. didžioji dalis 7-ojo husarų pulko tankų liepsnojo, o Vokietijos 15-oji ir 21-oji tankų divizijos pasiekė aukštumą, nuo kurios iš pietų matėsi Sidi Rezego aerodromas.

Afrikos korpusas tuo metu stengėsi užimti Sidi Rezego aerodromą, rengdamas atakas iš pietryčių, tačiau jos buvo nesėkmingos. Viena vertus, dėl to, kad labai trūko šaudmenų, kita vertus, dėl neįtikimo 7-osios paramos grupės, kuriai vadovavo brigados generolas Campbellas, pasipriešinimo. Britų artilerija buvo viena geriausiai parengtų. Jų artileristų meistriškumas įrodytas žūtbūtinėje kovoje prie Sidi Rezego lapkričio 21 dieną. Vakarop 4-oji tankų brigada artėjo iš pietryčių – tiesiai į Afrikos korpuso užnugarį, bet ją sustabdė prieštankinės užkardos pajėgos. 22-oji tankų brigada apsisuko ir patraukė pietvakarių kryptimi, kur puolė vokiečių 15-osios tankų divizijos kairįjį sparną.

Rommelis nedalyvavo šiame mūšyje. Lapkričio 21-osios paryčiais Tobruko įgula (britų 70-oji pėstininkų divizija ir 32-osios armijos tankų brigada) surengė išpuolį pietrytiniame žiedinės gynybos sektoriuje ir po aršios kovos prasimušė pro šiame ruože veikiančius divizijų „Afrika“ ir „Bologna“ dalinius. Mūsų padėtis tapo nepaprastai grėsminga, todėl Rommelis asmeniškai išskubėjo į pavojingą sektorių. Jis perėmė vadovavimą 3-iajam žvalgybos batalionui, sustiprintam 88 mm kalibro pabūklais, ir pats vedė į mūšį. Keli britų tankai buvo pamušti, išpuolį pavyko sustabdyti.

Tuo metu iš pasienio rajonų buvo gaunami grėsmingi pranešimai. Naujosios Zelandijos 2-oji divizija artėjo prie pozicijų, lapkričio 21-osios popietę smogė mūsų pasienio įtvirtinimams į užnugarį ir užėmė Trig Kapuco kelią iš abiejų Sidi Azeizo pusių. Taigi atsidūrė pavojingai arti tankų grupės „Afrika“ štabo Kambute, todėl Rommelis mums įsakė naktį persikelti į al Ademą.

Afrikos korpuso tankų daliniai juda Mersa Bregos Libijos pakrantėje link, 1941 m.

Į Bengazį (Libija) atvyko vokiečių 5-oji lengvoji (vėliau 21-oji tankų) tankų divizija, 1941 m. kovas.

E. Rommelis (su Riterio kryžiumi) su Afrikos korpuso karininkais. Trečias iš dešinės vienas iš štabo karininkų F. W. von Mellenthinas, vėliau tapęs generolu majoru.

Vienas iš Šiaurės Afrikoje naudotų vokiškų šarvuotosios technikos pavyzdžių. 150 mm sunkusis pėstininkų pabūklas sumontuotas ant savaigės bazės, perdarytos iš britų lengvojo tanko „Vickers Mark III“.

Didžiosios Britanijos lengvasis tankas AA Mk1 Afrikoje.

Mirtinas 88 mm zenitinis priešlėktuvinis pabūklas, kurį vokiečiai efektyviai naudojo tankų mūšiuose visoje Šiaurės Afrikos kampanijoje.

Britų „Crusader Mk I“ pravažiuoja šalia tanko Pz IV per operaciją „Crusader“, 1941 m. lapkritis.

Majoras F. W. von Mellenthinas ir pulkininkas S. Westphalis tyrinėja operacijos „Crusader“ mūšio žemėlapius al Adame, 1941 m. lapkritis.

Afrikos korpuso vadas generolas
L. Crüwellis al Ageiloje, 1942 m. sausis.

Generolas seras Claudėas Auchinleckas Afrikoje.
Britų vyriausiasis Artimųjų Rytų karo veiksmų
teatro vadas po virtinės nesėkmių Šiaurės Afrikoje
buvo atleistas iš pareigų 1942 m. rugpjūtį per
svarbią al Alameino kampaniją.

Feldmaršalas E. Rommelis nurodo puolimo tašką per lauko pasitarimą su pulkininku E. Menny Šiaurės
Afrikoje.